

Barn i flerspråklige familier

NAFOs informasjonshefte – POLSK

DZIECI W RODZINACH WIELOJĘZYCZNYCH

BROSZURA INFORMACYJNA

PRZEDMOWA

Niniejsza broszura informacyjna dotyczy rozwoju wielojęzycznego dziecka i omawia 10 pytań często zadawanych przez rodziców. Skierowana jest również do pracowników przedszkoli, szkół i ośrodków zdrowia, a także może stanowić punkt wyjścia do rozmowy z rodzicami na temat rozwoju dziecka wielojęzycznego.

Broszura powstała na podstawie szwedzkiej publikacji pt. *Två språk eller flera – Råd till flerspråkiga familjer* (Dwa lub więcej języków – rady dla rodzin wielojęzycznych) opracowanej przez Språkforskningsinstitutet (Instytut Badań Językowych) w Rinkeby (<http://modersmal.skolverket.se/>) i jest wydaniem rozszerzonym. Niniejsza publikacja została opracowana z myślą o dzieciach wielojęzycznych w norweskich przedszkolach i szkołach.

O WIELOJĘZYCZNOŚCI

Większość społeczeństw na świecie jest wielojęzyczna. Rozumienie wielu języków to wartościowa umiejętność zarówno dla każdego człowieka, jak i dla całego społeczeństwa. Język jest ściśle powiązany z poczuciem tożsamości, życiem społecznym i kulturą, dlatego jest ważną częścią życia zarówno dorosłych jak i dzieci.

Dwujęzyczność niesie ze sobą tyle korzyści, że większość rodzin posługujących się dwoma bądź kilkoma językami, nie wyobraża sobie, jak mogłyby się bez nich obejść. Wielojęzyczność dziecka wzmacnia się, jeśli przedszkole, szkoła i otoczenie jest do niej pozytywnie nastawione.

Rodziny wielojęzyczne są różne

Rodziny mogą być dwu- bądź wielojęzyczne na różne sposoby:

- Jedno lub dwoje rodziców posługuje się innym językiem ojczystym niż norweski
- Rodzice mają różne języki ojczyste, a dziecko od początku słyszy dwa lub więcej języków
- Jedno lub oboje rodzice dorastali w kraju, gdzie w szkole i w domu mówiło się różnymi językami

W wielu rodzinach oprócz rodziców, także dalsi krewni biorą aktywny udział w wychowaniu dzieci i umożliwiają im kontakt z wieloma językami.

1. CZY DZIECI SĄ W STANIE NAUCZYĆ SIĘ KILKU JĘZYKÓW JEDNOCZEŚNIE?

Dzieci potrafią nauczyć się kilku języków jednocześnie. W wielu częściach świata jest rzeczą zupełnie normalną, że dzieci uczą się kilku języków od najwcześniejszych lat. Jednak aby dziecko opanowało język na zadowalającym poziomie, musi otrzymać wsparcie w domu, w przedszkolu i w szkole. Bardzo ważne jest, by dorośli w otoczeniu dziecka zachęcali je i wspierali jego wielojęzyczność.

Rodziny obcego pochodzenia łatwiej utrzymują kontakt z krewnymi i przyjaciółmi za granicą, jeśli zachowują znajomość swego ojczystego języka. Dzieci z takich rodzin mają większe możliwości czerpania z dziedzictwa kulturowego swoich rodziców, jeśli rozumieją ich język ojczysty. To wzmacnia tożsamość dziecka i jego poczucie przynależności.

2. CZY DZIECKO NAUCZY SIĘ NORWESKIEGO, JEŚLI RODZICE MÓWIĄ W DOMU W JĘZYKU OJCZYSTYM?

Dzieci uczą drugiego języka szybciej i lepiej, jeśli dobrze znają swój język ojczysty. Wówczas język ojczysty i drugi język wspierają się nawzajem. Jeśli dziecko nauczyło się określenia w języku ojczystym, np. „głodny” po polsku, łatwiej mu nauczyć się słowa „sulten” określającego to samo po norwesku.

Wszyscy rodzice chcą, by ich dziecko osiągało dobre wyniki w szkole. Dlatego wielu rodziców pragnie, aby dziecko jak najszybciej nauczyło się norweskiego. Nie znaczy to, że rodzice powinni przestać używać ojczystego języka w rozmowach z dzieckiem. Rodzice mogą pomóc dziecku uzyskać dostęp do miejsc, gdzie może zetknąć się z norweskim. Zazwyczaj dzieje się to w przedszkolu, w najbliższej okolicy oraz wśród przyjaciół i znajomych rodziców.

3. W JAKIM JĘZYKU RODZICE POWINNI ZWRACAĆ SIĘ DO DZIECKA, JEŚLI OBOJE POSŁUGUJĄ SIĘ RÓŻNYMI JĘZYKAMI OJCZYSTYMI?

W rodzinach gdzie matka i ojciec używają różnych języków ojczystych, zaleca się, aby każde z rodziców rozmawiało z dzieckiem w swoim języku. Kiedy zbiera się cała rodzina, można wybrać język, który jest najbardziej naturalny, jeden z języków ojczystych, norweski, lub inny język, który wszyscy znają. Najważniejsze, aby rodzic komunikował się z dzieckiem w języku, który sam zna najlepiej. Również w rodzinach, gdzie jedno z rodziców jest norweskojęzyczne, a drugie używa innego języka ojczystego, dobrze jest kiedy każde z rodziców mówi do dziecka w „swoim” języku. Często norweski staje się językiem dominującym w takich rodzinach. Jeśli rodzice chcą, by dziecko było wielojęzyczne, muszą je wspierać w rozwoju obu języków.

4. CO ROBIĆ, JEŚLI DZIECKO MIESZA JĘZYKI?

To, że wielojęzyczne dzieci mieszają słowa z różnych języków w jednym zdaniu, jest całkowicie naturalne. Jest to spowodowane tym, że nie nauczyły się jeszcze obu języków rozdzielać. Może też zdarzyć się, że dziecko „pożycza” słowo z drugiego języka, jeśli zajdzie potrzeba. Dzieci korzystają zatem całościowo ze swoich językowych zasobów.

Dzieci zazwyczaj przechodzą z jednego języka na drugi w rozmowie z innymi dwujęzycznymi osobami. Wykorzystują możliwość naprzemiennego używania swych języków w celu podkreślenia jakiegoś niuansu czy uczucia, bądź by stworzyć poczucie wspólnoty między osobami mówiącymi tym samym językiem. Takie przechodzenie z jednego języka na drugi trudno jest zrozumieć i zaakceptować osobom używającym tylko jednego języka. Badania naukowe dowodzą natomiast, że aby efektywnie na przemian używać kilku języków potrzeba dużej świadomości językowej oraz, że jest to całkowicie naturalne i funkcjonalne w rozmowach dwujęzycznych.

Ponieważ różnych języków używa się w różnych sytuacjach, zazwyczaj dzieci wielojęzyczne rozumieją pewne sytuacje lepiej w jednym języku, niż w drugim. Na przykład o tym, co dzieło się w przedszkolu dziecko chętniej opowie po norwesku, natomiast o sprawach związanych z domem i rodziną będzie wolało rozmawiać po polsku. Dziecko takie użyje polskiego w rozmowie ze starszymi krewnymi czy rodzicami, a przejdzie na norweski w rozmowie z kolegami czy rodzeństwem.

5. CO ZROBIĆ, GDY DZIECKO W DOMU ODPOWIADA TYLKO PO NORWESKU?

Częstym zjawiskiem jest, że dzieci dwujęzyczne w pewnych okresach życia wolą mówić po norwesku, mimo, że rodzice próbują być konsekwentni i mówią do dziecka tylko w języku ojczystym. Jeśli dziecko odpowiada po norwesku, kiedy rodzice mówią do niego po polsku, można spróbować pomóc dziecku i podpowiedzieć potrzebne słowa czy zwroty. Kontakt i komunikacja z dzieckiem są jednak najważniejsze, niezależnie od tego, w jakim języku przebiegają. Ważniejsze jest, by wysłuchać, co dziecko ma do powiedzenia, niż skupiać się na tym, w którym języku to powiedziało. Potrzeba tu dużej cierpliwości. Nauczenie się języka ojczystego zajmuje sporo czasu w środowisku, w którym język norweski dominuje i często ma wyższy status niż język ojczysty.

Aby dziecko osiągnęło wielojęzyczność ważne jest, żeby polscy rodzice niezmiennie mówili do niego po polsku. Dobrze jest, jeśli w otoczeniu są inne dzieci i inni dorośli, z którymi dziecko będzie mogło po polsku porozmawiać tak, żeby język ten spełniał też swoją funkcję poza rodziną. Nawet, jeśli dzieci nie będą w sposób aktywny mówić w języku ojczystym rodziców, często rozumieją o wiele więcej, niż są w stanie powiedzieć. To może stworzyć podstawę do aktywnego używania języka w późniejszym okresie.

6. CO MOŻNA ZROBIĆ, BY POMÓC DZIECKU ROZWIJAĆ JĘZYK OJCZYSTY?

Polskie dzieci w Polsce i norweskie dzieci w Norwegii uczą się ojczystego języka w wielu różnych sytuacjach i w kontakcie z różnymi ludźmi; w rodzinie, wśród krewnych i kolegów, w przedszkolu, szkole, sklepie, na ulicy i w autobusie. Cały dzień dzieci mają możliwość słuchania, mówienia i nauki swego języka. Wiele dzieci pochodzących z mniejszości narodowych ma ograniczone możliwości nauki języka ojczystego w Norwegii. Większość tych dzieci słyszy ten język i używa go przede wszystkim w domu. To stawia wysokie wymagania rodzicom, którzy przy wsparciu przedszkola i szkoły powinni stymulować rozwój językowy dziecka. Dorośli w otoczeniu dziecka powinni zapewnić mu możliwość rozmowy w tym języku tak często jak się da, zarówno w gronie rodzinnym, jak i poza nim.

Wiele gmin oferuje otwarte przedszkola (åpen barnehage), gdzie rodzice mogą przebywać razem z dziećmi. Można tam spotkać innych rodziców i dzieci, wspólnie się bawić i nawiązywać kontakt. W niektórych gminach biblioteki organizują czytanie bajek w różnych językach. W bibliotekach można również wypożyczać książki dla dzieci i młodzieży oraz audiobooki w wielu językach. Warto sprawdzić, jakie są możliwości w naszej gminie. Dodatkowo rodzice, przedszkole i szkoła mogą skorzystać z zasobów wielojęzycznego działu Deichmanske bibliotek w Oslo (www.dfb.deichman.no). Są tam książki w różnych językach, zarówno dla dzieci, jak i dorosłych. Miejskowa biblioteka może pomóc w wypożyczeniu stamtąd potrzebnych książek. Na stronie www.morsmal.no znaleźć można książki i audiobooki, a także wierszyki, wyliczanki, piosenki i opowiadania w wielu różnych językach.

7. CO MOŻNA ZROBIĆ, BY POMÓC DZIECKU ROZWIJAĆ ZNAJOMOŚĆ NORWESKIEGO?

Pójście do przedszkola umożliwia dziecku możliwość nauczenia się norweskiego. Ważna jest współpraca przedszkola, ośrodka zdrowia, szkoły i rodziców. Przedszkole i szkoła przede wszystkim odpowiadają za to, by dziecko opanowało język norweski, lecz rola rodziców jest równie ważna dla rozwoju znajomości norweskiego u dziecka. Rodzice mogą między innymi wspierać pracę językową wykonywaną przez przedszkole i szkołę, pomimo, że sami nie mówią zbyt dobrze po norwesku.

Dzieciom w wieku przedszkolnym przedszkole stwarza wiele różnych możliwości opanowania języka. W wieku późniejszym, kiedy dzieci pójdą do szkoły, miejscem spotkań z językiem będą również świetlica szkolna (SFO) i zajęcia pozalekcyjne, a także inne zajęcia pozaszkolne, jak piłka nożna, chór, taniec, czy zajęcia muzyczne i plastyczne oferowane przez *kulturskole*. Rodzice mogą zachęcać dzieci do wzięcia udziału w tego typu zajęciach.

Na przedszkolu spoczywa odpowiedzialność za zapewnienie dziecku odpowiedniego rozwoju językowego, w ścisłej współpracy z rodzicami. Według założeń *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (planu pracy przedszkoli), są one zobowiązane do tego by „wspierać zarówno język ojczysty dziecka, jak i aktywnie rozwijać jego znajomość norweskiego” (Ustawa Norweskiego Ministerstwa Edukacji 2011:35). Rodzice i nauczyciel przedszkolny

powinni razem ustalić jakie są językowe potrzeby dziecka, czy na przykład jest możliwość pracy z dwujęzycznym asystentem lub innych pedagogicznych rozwiązań w zakresie języka.

8. DLACZEGO DZIECKO NIE ODZYWA SIĘ W PRZEDSZKOLU?

Dzieci uczące się nowego języka, odnoszą się do niego w różny sposób. Niektóre dzieci od razu zaczynają próbować nowych słów i zwrotów, inne zaś czekają dłuższy czas, niekiedy wiele miesięcy, zanim złączą porozumiewać się w nowym języku. Kiedy dziecko zaczyna chodzić do przedszkola, gdzie nikt nie zna jego języka ojczystego, sytuacja jest dla dziecka bardzo trudna. W tym okresie bardzo ważne jest poczucie bezpieczeństwa i bliski kontakt z dorosłymi w przedszkolu. Mimo, że dziecko nie mówi po norwesku z dziećmi ani dorosłymi w przedszkolu, ważne jest, że komunikuje się w inny sposób, na przykład używając gestów, mimiki i języka ciała. Dziecko gromadzi umiejętności i informacje o nowym języku cały czas, mimo, że nie odzywa się po norwesku. U niektórych dzieci występuje z różnych przyczyn opóźnienie lub trudności w rozwoju mowy. Wówczas przedszkole i rodzice muszą wspólnie rozważyć, jak pomóc dziecku, na przykład zwracając się o fachową pomoc z zewnątrz, tak aby zapewnić dziecku wsparcie, którego potrzebuje, zarówno w domu jak i w przedszkolu.

Nawet jeśli w przedszkolu polskie dziecko nie napotka dzieci ani dorosłych znających język polski, uznanie dla jego znajomości języka ojczystego bardzo dobrze wpływa na rozwój językowy dziecka. Rodzice powinni zatem w przedszkolu rozmawiać z dzieckiem po polsku, wtedy kiedy jest to naturalne. Personel przedszkola, który nie zna języka ojczystego dziecka, musi jednocześnie okazywać zainteresowanie tym językiem, ucząc się na przykład kilku słów, piosenki czy wyliczanki. Obecność w przedszkolu dzieci i dorosłych, którzy znają język ojczysty dziecka, ma dobry wpływ na jego rozwój językowy.

9. CZY DZIECKO POWINNO MIEĆ W PRZEDSZKOLU OPIEKĘ DWUJĘZycznego ASYSTENTA?

Wiele dzieci posługuje się innym językiem ojczystym niż norweski, norweskiego uczy się jako języka obcego w przedszkolu. Ważne jest, aby dzieci były zrozumiane i miały możliwość komunikowania się. Przedszkole musi wspierać zarówno język ojczysty dziecka, jak i aktywnie rozwijać jego znajomość norweskiego (Ustawa Norweskiego Ministerstwa Edukacji 2011:35).

Takiego wsparcia przedszkole może udzielić na wiele sposobów, niezależnie od tego, czy personel zna język ojczysty dziecka, czy nie. Jednak dla wielu dzieci możliwość kontaktu z dwujęzycznym asystentem jest bardzo ważna. Dwujęzyczny personel przedszkola zapewnia dziecku i rodzicom poczucie bezpieczeństwa oraz funkcjonuje jako ogniwo łączące dom i przedszkole. Przy pomocy dorosłego znającego jego język ojczysty, dziecko może porozumieć się z innymi dziećmi i dorosłymi w przedszkolu. W ten sposób zapewniony zostaje wartościowy rozwój języka ojczystego, a zarazem wsparcie w rozwoju znajomości norweskiego.

Wszystkie przedszkola, do których uczęszczają dzieci reprezentujące mniejszości językowe, mogą ubiegać się o przyznanie dodatkowych środków z tzw. funduszu wsparcia językowego dzieci w wieku przedszkolnym (*Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder*). Środki te można m.in. wykorzystać w celu zatrudnienia dwujęzycznego asystenta, który pomoże w rozwoju językowym dziecka. Więcej na ten temat można przeczytać w tekście ustawy o dofinansowaniu przedszkoli: <http://www.udir.no/Barnehage/Regelverk/Rundskriv/2011/Rundskriv-F-01-11-Statstilskudd-pa-barnehageområdet1/>

10. KIEDY DZIECKO ROZPOCZYNA NAUKĘ W SZKOLE

Przejście z przedszkola do szkoły jest dużym przeżyciem zarówno dla wielu dzieci, jak i ich rodziców. Gminom zaleca się wypracowanie własnych sposobów współpracy w zakresie zorganizowania tego przejścia, a przedszkola powinny mieć w swym programie przygotowanie dzieci do pójścia do szkoły. Informacje o tym można uzyskać w przedszkolu oraz w siedzibie gminy.

Obowiązki szkoły wobec dzieci z tzw. mniejszości językowych opisuje zwłaszcza paragraf 2.8 ustawy o edukacji.

Uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych, których językiem ojczystym nie jest norweski, mają prawo do specjalnego trybu nauczania języka norweskiego, jeżeli nie posiadają wystarczającej znajomości języka norweskiego, aby nadążyć za normalnym trybem nauczania. W razie potrzeby uczniowie ci mają również prawo do nauczania języka ojczystego oraz/lub dwujęzycznego nauczania innych przedmiotów. Nauczanie języka ojczystego może być zapewnione w innej szkole, niż ta, do której uczęszcza uczeń. Jeśli nauczania języka ojczystego i dwujęzycznego nauczania przedmiotów nie może zapewnić personel szkoły, gmina powinna zapewnić nauczanie dopasowane do potrzeb ucznia, o ile to możliwe. Gmina ma obowiązek zbadać znajomość norweskiego u ucznia, zanim podejmie decyzję o przyznaniu specjalnego trybu nauczania norweskiego. Taka ocena ma też mieć miejsce w trakcie nauczania, w celu sprawdzenia, czy umiejętności ucznia pozwalają na naukę w normalnym trybie.

WYJAŚNIENIA NIEKTÓRYCH POJĘĆ

Język drugi: język, którego dziecko uczy się w sposób naturalny w swoim otoczeniu, oprócz swojego języka ojczystego.

Język większości narodowej: Język, którym mówi większość mieszkańców danego kraju. W Norwegii językiem większości jest norweski.

Język mniejszości narodowej: Język, którego używa się w niektórych częściach kraju. W Norwegii spotyka się języki historyczne, takie jak południowolapoński (*sørsamisk*), język lule (*lulesamisk*) czy północnolapoński (*nordsamisk*), i języki mniejszości narodowych, jak np. język *kven*. Oprócz tego część mieszkańców mówi językami mniejszości napływowych, np. po polsku, somalijsku, arabsku, turecku, w języku tigrinia i wielu innych.

Język ojczysty: Wielu uważa, że język ojczysty, to ten, którego człowiek uczy się najpierw, który zna się najlepiej lub z którym się najbardziej utożsamia. Niektórzy zaś twierdzą, że mają kilka języków ojczystych, a ich język ojczysty to właśnie wielojęzyczność.

Wielojęzyczność: Określenie zbiorowe dla dwu i więcej języków. Oznacza, że dziecko rozumie więcej języków, niż tylko jeden język ojczysty.

DOKUMENTY URZĘDOWE

Barnehaageloven (*Ustawa o przedszkolach*)

<http://www.lovdato.no/all/nl-20050617-064.html>

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (*Plan działania przedszkoli*)

<http://www.udir.no/Barnehage/Rammeplan/>

Opplæringsloven (*Ustawa o edukacji*)

<http://www.lovdato.no/all/nl-19980717-061.html>

AKTUALNE PUBLIKACJE NT. WIELOJĘZYZCZNOŚCI (tylko po norwesku)

Gjervan, Marit (red.) 2006:

Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen. Kunnskapsdepartementet.

Høigård, Anne; Mjør, Ingeborg og Hoel, Trude 2009:

Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen. Kunnskapsdepartementet.

Mjelve, Astrid Øygarden 2002:

Hør på maken. Tospråklig assistanse i barnehagen. Barne- og familiedepartementet.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) 2010:

Ressurshefte – flerspråklig arbeid i barnehagen. Kunnskapsdepartementet.

STRONY INTERNETOWE

Porady na temat nauczania wielojęzycznego w przedszkolach i szkołach znaleźć można na stronie NAFO czyli Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (*Narodowe Centrum Kształcenia Wielokulturowego*) <http://nafo.hioa.no>

NAFO posiada też stronę *Tema morsmål* www.morsmal.no Znaleźć tam można materiały edukacyjne, książki, audiobooki, piosenki i opowiadania w wielu językach, dla przedszkoli i szkół.

Utdanningsdirektoratet (wydział edukacji) ma strony internetowe dotyczące zarówno szkół jak i przedszkoli. Znajdują się tam przepisy i ustawy, plany nauczania i poradnictwo.

www.udir.no

Foreldreutvalget for grunnopplæringen - FUG i Foreldreutvalget for barnehager – FUB (organizacja zrzeszająca rodziców dzieci szkolnych i przedszkolnych) posiada stronę internetową dla rodziców. <http://www.fug.no/> <http://www.fubhq.no/>

Strona internetowa Uniwersytetu w Tromsø o nazwie *Flere språk til flere* (Więcej języków dla wielu) udziela porad i informacji rodzinom wielojęzycznym.

<http://site.uit.no/flerespraaktilflere/>

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

(*Narodowe Centrum Kształcenia Wielokulturowego*)

Høgskolen i Oslo og Akershus

Adres: Wergelandsveien 27

Adres do korespondencji: Pb. 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: +47 22 45 22 82

Faks: +47 22 45 21 05

E-mail: nafo@hioa.no

<http://nafo.hioa.no>